

Politikai
röpiratok.

17.

17
121

HOFFMANN PAL
KÉPVISELŐI JELENTÉSE

NAGYMARTONI VÁLASZTÓKERÜLET

POLGÁRAIHOZ.

Rechenschafts-Bericht

des Abgeordneten

PAUL HOFFMANN

an die Bürgerschaft

des

Mattersdorfer Wahlbezirkes.

PEST, 1872.

NYOMATOTT HECKENAST GUSZTÁ. NÁL.

Tisztelt polgártársak!

Midőn az 1869—1872. évi választási és országgyűlési időszak végzödtével jelentést teendő Hozzátok fordulok, mindenekelőtt örök hálaérzetemet kell kifejeznem, mind ama megtisztelő bizalmatokért, melylyel a népképviselői megbizást másod izben reám ruházátok vala, mind az országgyűlésen való magamtartása iránt minden alkalommal nyilvánult helyesléstekért, melyből a köztünk folyton fenforgott egyetértésnek erősítő tudatát, bátorságot és állhatatosságot kedvezőtlen viszonyok és fejlemények közt is meritenem lehele.

Szivesen időznék hosszasan ez örvendetes tény fel-
említésénél! Mert annálfogva könnyüvé lön nekem a néha nehéz kötelelességteljesítés és az egymagában véve is már eléggé jutalmazó azon öntudatot, miszerint legjobb meggyöződéseim szerint és az erőmnek adott korlátolt lehetőséghez képest cselekvém, a legszebb siker tetézé: megelégedéstek.

De e helyütt habozás nélkül jelentéseim főtárgyára kell áttérnem, még pedig azon őszinteséggel és férfias nyíltsággal, melyet kölcsönös bizalmon alapuló egymáshozvi viszonyunk természete föltétlenül követel.

Dr. BALLACI GÉZA

Geehrte Mitbürger!

Indem ich zu Ende der Wahl- und Reichstagsperiode 1869—1872 Bericht zu erstatten mich an Euch wende, drängt es mich, vor Allem meiner unvergänglichen Dankbarkeit Ausdruck zu geben, sowohl für das ehrende Vertrauen, womit Ihr, geehrte Mitbürger, das Mandat eines Volksvertreters zum zweiten Male mir übertruget, als auch für die meinem Verhalten am Reichstage Euererseits stets zu Theil gewordene Billigung, woraus ich das stärkende Bewußtsein fortwährender Uebereinstimmung mit Euch, Muth und Standhaftigkeit bei mancher Ungunst der Verhältnisse und Entwicklung zu schöpfen vermochte.

Gern weilte ich länger bei Erwähnung dieser erfreulichen Thatsache! Denn vermöge derselben wurde mir die oft schwere Pflichterfüllung leicht und dem an und für sich schon hinlänglich lohnenden Bewußtsein, meiner besten Ueberzeugung gemäß und nach der meinen Kräften verliehenen beschränkten Thunlichkeit gehandelt zu haben, der schönste Erfolg hinzugefügt: Euer Zufriedenheit.

Ich darf jedoch hier nicht länger zögern, auf den Hauptgegenstand dieses Berichtes überzugehen, und zwar mit jener Aufrichtigkeit und männlichen Offenheit, welche die Natur unseres, auf wechselseitigem Vertrauen beruhenden Verhältnisses durchaus erheischt.

Nagy remények kíséretében vitettek véghez 1869-nek tavaszán az általános választások és vette kezdetét a mostanság elmúlt országgyűlési időszak. A népnek többsége, melyhez velem együtt Ti is, tisztelt polgártársak, és pedig csaknem kivétel nélkül tartozátok, ama reményeket a megelőző 1865—1868-ki országgyűlésen a legjobb és legbölcsebb Magyar vezetése alatt kivivott eredményeknek, az u. n. „kiegyezési törvények“-nek, mint örökké hinni fogom, helyes felfogásából merité vala. Mert az ország sorsa és — mitől annak jobbrafordulása és biztossaltsága függ — az összes belviszonyok kielégítő fejlődése ama törvényeknél fogva országgyűlésünknek és az ebből támadó parlamenti kormányának, tehát közvetve magának a nemzetnek hatalmába adatott. A kisebbség kedvezőtlenül ítélte ugyan a mondott eredményekről, de mivelhogy ezeknek a haza javára leendő felhasználása közvetlenül megkísértendő vala, pessimismusában amannak is legalább némi ovatos tartózkodással kelle élnie.

Teljesültek-e ama remények, melyeket ezelőtt három évvel Hozzátok, tisztelt polgártársak, intézett szózataimban én is teljes lélekből ismételten kifejeztem, mindenben? Avagy tán teljesen csalódtak azok?

Ugy hiszem senkinek sem leendő bátorsága, a néppel szemközt amarra igennel felelni, de nem is kellene senkinek az igazságot oly kevésbé becsülni, hogy az utóbbit merje állítani; habár a sajnos pártviszály közepette túlzás és az okozással való kölcsönös vádaskodás alig fog hiányozni.

De becsültessék tul bár egyfelől, kárhoztattassék bár mindvégig másfelől az országgyűlésnek és kormányának háromévi működése; tulajdonittassék bár az okozásnak bűne az iránt, mi elhibázva és elmulasztva lön, egyfelől factiosus és ármánykodó ellenzéki taktikának, másfelől a kiegyezés által teremtett, állítólag kedvezőtlen alapnak:

Unter großen Erwartungen wurden im Frühlinge 1869 die allgemeinen Neuwahlen vollzogen und begann die nunmehr verstrichene Reichstagsperiode. Die Mehrheit des Volkes, zu der mit mir vereint auch Ihr, geehrte Mitbürger, und zwar beinahe ausnahmslos zähltet, schöpfte jene Erwartungen aus der, wie ich stets glauben werde, richtigen Würdigung der Resultate, welche am vorhergehenden Reichstage unter der Führung des besten und weisesten Ungars erzielt worden waren und „Ausgleichs-Gesetze“ genannt werden. Denn die Geschichte des Landes und das sie glücklich wendende und sichernde Gedeihen der gesammten inneren Verhältnisse sind durch jene Gesetze unserem Reichstage und der aus diesem hervorgehenden parlamentarischen Regierung, daher mittelbar dem Volke selbst überantwortet. Eine Minderheit beurtheilte die besagten Resultate zwar ungünstig, doch mußte auch sie in Erwägung des jedenfalls unmittelbar bevorstehenden Versuches, das Gewonnene zu Gunsten des Landes zu verwerthen, ihrem Pessimismus mindestens vorsichtshalber einige Zurückhaltung auferlegen.

Haben nun jene Erwartungen, denen vor drei Jahren auch ich in meinen an Euch, geehrte Mitbürger, gerichteten Ansprachen aus voller Seele wiederholt Ausdruck gab, sich vollständig erfüllt? Oder wurden dieselben etwa ganz und gar getäuscht?

Niemand wird, glaube ich, den Muth haben, Angesichts des Volkes Jenes zu bejahen, aber es sollte auch Niemand die Wahrheit so gering achten und Letzteres zu behaupten wagen; obichon der leidige Parteihader weder der Uebertreibung, noch der wechselseitigen Schuldbeimessung wird entrathen können.

Allein mag immerhin die Wirksamkeit des Reichstages und der Regierung während der letztverfloffenen drei Jahre Einerseits auch noch so sehr überschätzt, Andererseits gänzlich verurtheilt, die Schuld für das Mißlungene und Verfüumte aber Einerseits einer faktiosen und ränkevollen Taktik der Opposition, Andererseits der durch das Ausgleichswerk geschaffe-

mindez az országot kielégíteni, a népet megnyugtani nem fogja.

Én részemről a szemlélésben és felfogásban azon tárgyilagosságra töreksem, mely a csak látszólag aggálytalan, de valójában komoly helyzethez illik.

Kezdetül megállapítom az öszbenyomást, melynek szellemem megfoghatólag csak lassanként és ellenszegülve engedett:

Az 1869—1872-ki országgyűlésnek és jelesül a többségnek és a kormánynak a ctiója, daczára annak, hogy az utóbbiak a legjobb szándék mellett sokat fáradoztak és számos igen üdvös intézkedés létesült is, nem birt azon, igaz hogy magas színvonalra emelkedni, melyen a megelőző országgyűlésnek nagy alkotásai csaknem kivétel nélkül véghezvitettek.

Miként nagy igazságok mindenha, úgy ez is tisztán áll kiki előtt; ha pedig az iránt még bizonylat szükségeltetik, úgy elégséges egyetlen összehasonlító utalás pártunknak emelkedett és ihletett, gyökeres és maradandó sikernek tudatától áthatott hangulatára az utolsóelőtti országgyűlés folyama alatt, aztán pedig ama tétovázásra és ingadozásra, ama minden akadályon és nehézségen vigaszokokat kereső resignatióra, melylyel a többség úgy miként a kormány a legutóbbi három év alatt feladatainak megoldását véghezvivé avagy elodáza, a mulékony félsiker mindenha eredményeztetni szokott.

Csaknem megfoghatatlan e nagy különbség ugyanazon pártnak ugyanazon vezérlet alatt és legalább is egyenlően kedvező helyzet mellett véghezvitt kétrendbeli miveletei közt; de néhány körülmény megmagyarázza azt.

Ilyek:

Először és legfőképen az egyik országgyűlésnek feladványai és a másikéi közt fenforgó nagy különbség. Az utolsóelőttiéi legnagyobb részt nemzetköziek és constituálók voltak, az utolsóí mindnyájan fejlesztők, szervezők és reformálók. Ezen különböző feladványok különböző erőket és képességeket igényelnek, és nem szenved kétséget, hogy

nen, vorgeblich ungünstigen Grundlage beigegeben werden. an alledem wird das Land keine Befriedigung, das Volk keine Beruhigung finden.

Ich will mich derjenigen fühlen, objektiven Betrachtung und Auffassung befehlen, welche die nur scheinbar unbedenkliche, in Wirklichkeit aber gewiß sehr ernste Situation erheischt.

Ich beginne mit der Bezeichnung des Gesamteindrucks, dem mein Geist begreiflicher Weise nur allmählig und widerstrebend sich fügen konnte:

Die Aktion des Reichstages 1869—1872 und insbesondere jene der Majorität und Regierung vermochte, trotzdem daß dieselben bei bester Absicht anstrengend sich beschäftigten und viel Nützlichendes auch wirklich zu Stande gebracht wurde, das, allerdings erhabene Niveau, welches die großen Schöpfungen des vorhergehenden Reichstages beinahe durchwegs erreichen, nicht zu behaupten.

Wie große Wahrheiten immer, so drängt sich auch diese Jedermann von selbst auf; bedürfte es aber dafür noch der Beweisführung, so genügt wohl ein vergleichender Fingerzeig auf die gehobene und schwungvolle, von dem Bewußtsein gründlichen und bleibenden Erfolges getragene Stimmung unserer Partei während des vorhergehenden Reichstages, und sodann auf das Zögern und Schwanken, auf die jedem Hinderniß und jeder Schwierigkeit Trostgründe entlehrende Resignation, womit sowohl Majorität als Regierung während der letztverfloffenen drei Jahre die Lösung ihrer Aufgaben vollzog oder aufgab, der ephemere Halberfolg allenthalben erzielt zu werden pflegt.

Fast unbegreiflich ist dieser bedeutende Abstand zwischen den Leistungen ein und derselben Partei unter derselben Führung und bei mindestens gleich günstigem Stand der allseitigen Verhältnisse; doch gibt es einige Umstände, woraus derselbe sich wohl erklärt.

Solche sind:

Erstens und hauptsächlich die große Verschiedenheit zwischen den Aufgaben des einen und des anderen Reichstages. Jene des vorletzten waren zumeist diplomatischer und konstituierender Natur, die des letzteren durchwegs entwickelnder, organisatorischer und reformatorischer. — Diese verschiedenen Aufgaben erfordern verschiedene Kräfte und Befähigungen, und es unterliegt

ez idő szerint sokkal több tehetséggel rendelkezünk az ama, mint sem az eme természetű feladványok számára. Szükséges következménye ez három század óta fenforgott állami viszonyainknak, mialatt a nemzet csaknem szakadatlanul a puszta lételért volt kénytelen küzdeni s tehát a társadalmi és politikai belélet szebb feladványaira, a kulturára és mindannak ápolására, mi az állami létnek tulajdonképeni célját s mintegy kényelmét képezi, csak ritkán és rövid időközökben terjeszthetvé vala ki gondjait. Csak az utolsóelőtti országgyűlés nagy vívmányai által jutottunk ismét azon biztosult állami léthez, melyben mindenre kiterjedő ápolásnak üdvös munkájához és ennek eredményéhez, mindannak, mit kedvező sors nemzetünknek szellemi és anyagi javakból juttatott, gyümölcsöző felvirágoztatásához érkezhetünk. Igyen tehát az utolsó országgyűlés elején ujonczokként állánk az új feladat előtt, telve a legjobb akarattal és reménnyel, de nehezen küzködve, nemcsak a megoldandó ügyek valóban roppant özöne, hanem erőnk és mozdulataink elégtelensége és nehézsége miatt is. — Nagy vigaszúl szolgálhat nekünk ennek megfontolása! Nemcsak mennyiben bizonyítja, miszerint a lehető megkiséreltetett és véghezvitetett, hanem inkább mivel készítet bennünket, a rendelkezésünkre lévő erőket jövőben gondosabban összesíteni és jobban felhasználni, miáltal aztán, ha a tett tapasztalást is hasznunkra fordítandjuk, az eredmény mindinkább kielégítő fog lenni. És nem végezhetem be ez elmélkedést a nélkül, hogy azon, részint immár teljesen kifejlett részint még reményteljes kifejlődésben lévő számos értelmi erőkre ne utaljak, melyek a parlamenti életben és működésben működésben mindeddig részt nem vevén, köztünk mindenha jelenkeznek és, mivelhogy épen a fénértett új feladványok megoldására képesítvék s azért hihetőleg arra hivatást is nyerendenek, a jövő iránt legbiztosb kezességet szolgáltatnak.

Egy másik oka annak, hogy az utolsó országgyűlés eredményei csak részben kielégítők, szintén a kiegyezési mű befejeztével beállott feladatváltozással áll összefüggés-

keinem Zweifel, daß Uns dormalen bedeutend größeres Geschick für Aufgaben der ersteren, als für jene der letzteren Sorten zu Gebote steht. Es ist das eine nothwendige Folge unserer staatlichen Verhältnisse während der letztverfloffenen drei Jahrhunderte, wobei die Nation beinahe fortwährend den harten Kampf um das bloße Dasein zu bestehen hatte und daher den schöneren Aufgaben des socialen und inneren politischen Lebens, der Kultur und gedeiblichen Entwicklung dessen, was der eigentliche Zweck des staatlichen Daseins und gleichsam die Annehmlichkeit desselben bildet, nur selten und kurze Zeit sich widmen konnte. Erst durch die großen Errungenschaften des vorletzten Reichstages ist Uns jene gesicherte staatliche Existenz wieder zu Theil geworden, bei welcher an die segensvolle Arbeit allseitiger Pflege und deren Resultat, an das fruchtbringende Aufblühen alles Dessen, was eine gütige Fügung unserem Volke an geistigen und materiellen Gütern verlieh, gedacht werden kann. Und so standen Wir denn bei Beginn des letzten Reichstages der neuen Aufgabe wie Anfänger gegenüber, voll des besten Willens und der besten Hoffnung, doch mühevoll ringend, nicht bloß vermöge des wirklich ungeheueren Andranges der lösungsbedürftigen Angelegenheiten, sondern auch ob der Unzulänglichkeit und Ungelenkigkeit unserer Kräfte und Bewegung. — Zu großem Troste kann Uns diese Erwägung gereichen! Nicht bloß insofern, als sie den Beweis liefert, daß das Mögliche versucht und geleistet worden ist, sondern vielmehr weil sie Uns zwingt, in Zukunft die Uns zu Gebote stehenden Kräfte besser zu sammeln und zu gebrauchen, wodurch sodann, wenn Wir auch die gemachten Erfahrungen Uns zu Nutzen machen, der Erfolg ein fortschreitend befriedigender sein wird. Und ich kann diese Betrachtung nicht schließen, ohne auf die, Theils bereits vollkommen entwickelten, theils noch in hoffnungsvoller Entwicklung begriffenen vielen intellektuellen Kräfte hinzuweisen, welche, ohne an dem parlamentarischen Leben und Wirken bisher noch Theil genommen zu haben, unter Uns allenthalben hervortreten und, indem sie eben für die obbezeichneten Aufgaben sich eignen und daher hoffentlich denselben sich auch werden widmen können, die zuverlässigste Bürgschaft der Zukunft abgeben.

Eine zweite Ursache, daß die Resultate des letzten Reichstages nur halb befriedigend ausfielen, steht gleichfalls mit dem, bereits nach Beendigung des Ausgleichswerkes eingetre-

ben. Pártunk, melynek országgyűlési többség létére és mint a kormánynak irányadó támasza mindenben határozni és ennél fogva az összes actiót véghezvinni kelle, csak az u. n. kiegyezési mű ötletéből képződött volt és az annak létesítésére késztető indokokon és nézleteken kívül mindeddig sem állapított meg semmi oly közösséget, mely azon túl is projectáló politikát tárgyazna, semmiféle öszhangzást, mely egyebekről is elvileg határozna. Ezen körülménynek volt és van egy kedvező, de egy másik felette kedvezőtlen következménye is. Kedvező az, hogy a kiegyezés által létrehozott közjogi viszony fentartására szorító programján felette eltérő gondolkodásu egyének egy nagy párttá egyesülhettek, minek becsét csak az kicsinyelheti, ki be nem látja, miszerint a kiegyezés és az azon alapuló állapot igenis államférfiúi eszélynek parancsa, politikai szükségességnek eredménye, de semmikép sem csupán pillanatnyi kényszerhelyzetnek sanyarusága; miszerint Magyarország azáltal az ujonalakult európai hatalomviszonyzat mellett lehető legkedvezőbb és legbiztosabb lételhez jutott. Mindamellett a pártunk körében fenforgó mondott határozatlanságnak előnyét az avval kapcsolatos hátrány tetemesen fölülmulja. Napnál világosabb és immár mind tényleg tapasztalható, mind pedig a sajtó terén nyilvánult sokszoros elmélkedésnek tárgya volt, miszerint oly ügyek és kérdések iránt, melyek a kiegyezési művel összefüggésben nincsenek, tehát ennek keresztülvitele óta törvényhozásunk és kormányunk legtöbb, sőt tulajdonképeni és legfontosabb feladványai iránt, pártfeleink egységes eljárása csak egyik vagy másik töredékének csaknem folytonos lemondása és önmegtágadása által vált lehetségessé. E kényes tényállásnak szépítése végett némelyek azon, bizonyos értelemben helyes megjegyzést ismételték, miszerint a gyakorlati politika egyáltalában az exigentiák tudománya és nagy, irányadó pártok csak folytonos compromissumok útján tartathatnak össze és hathatnak; sőt túlságos pártbuzgalom azon állításra is vállalkozék, miszerint pártunk cselekvőség tárgyában való elvi zsinórmértékre nemcsak nem szorul, hanem, az u. n. opportunitásnak hódolva legsajátabb lényegét és bölcseségét egy nemében a „má,

tenen Wechsel der zu lösenden Aufgaben in Verbindung. — Unsere Partei, welche als Reichstagsmajorität und maßgebende Stütze der Regierung alle Entscheidung treffen und daher die ganze Aktion vollziehen mußte, hatte sich erst anlässlich des s. g. Ausgleichswerkes gebildet und außer den dazu bewegenden Motiven und Anschauungen bisher noch keinerlei Gemeinsamkeit auch weiterhin projektirender Politik, keinerlei auch anderweitig prinzipiell entscheidender Einigung statuirt. Dieser Umstand hatte und hat eine günstige, aber auch eine noch mehr ungünstige Folge. Günstig ist, daß auf Grundlage eines Programms, das lediglich die Aufrechthaltung der durch den Ausgleich geschaffenen staatsrechtlichen Verhältnisse bezweckt, Individuen von verschiedenster Denkungsart zu einer großen Partei sich einigen konnten, — was nur derjenige unterschätzen wird, wer nicht begreifen will, daß der Ausgleich und der auf demselben beruhende Zustand wohl ein Gebot staatsmännischer Klugheit, das Ergebnis politischer Nothwendigkeit, aber keineswegs eine Kalamität blos momentaner Zwangslage war und ist; daß Ungarn dadurch das bei den neugefalteten europäischen Machtverhältnissen möglichst günstige und gesicherte Dasein erlangt habe. Nichtsdestoweniger wird aber das Vortheilhafte besagter Unentschiedenheit innerhalb unserer Partei durch damit verbundene Nachteile bedeutend überwogen. Es ist sonnenklar und bereits vielfach sowohl thatsächlich widerfahren als auch besprochen worden, daß in Betreff solcher Angelegenheiten und Fragen, welche mit dem Ausgleichswerk in keiner Beziehung stehen, somit seit Durchführung desselben hinsichtlich der meisten, ja der eigentlichen und wichtigsten Aufgaben unserer Legislative und Regierung, das einheitliche Vorgehen unserer Parteigenossen nur vermöge beinahe fortwährender Verzichtleistung und Selbstverläugnung seitens des einen oder des anderen Bruchtheils derselben möglich war und ist. Man hat zwar, um diese heikle Sachlage zu beschönigen, die in gewissem Sinne richtige Bemerkung wiederholt, daß praktische Politik überhaupt die Wissenschaft der Exigenzen sei und große, maßgebende Parteien nur im Wege fortwährender Kompromisse zusammengehalten werden können und zu wirken vermögen; ja überschwenglicher Parteieifer verstieg sich sogar bis zu der Behauptung, daß unsere Partei einer prinzipiellen Nichtschnur des

ról holnapra éldegélésnek“ és az „esetről esetre, hol így, hol amúgy való elhatározásnak“ fejt ki. Végül még állított, miszerint nekünk fogyatkozás- és veszélyteljes helyzetünkben egyáltalában csak nemzetünk és államunk fenállásáról kell gondoskodnunk, s tehát mindazzal, mi egyébként még véghezvihető, és bár másutt helyesnek bizonyult, mint reánk nézve közömbössel mitsem törődünk. Csaknem felesleges megjegyezni, miszerint ily nézetek merőben hamisak és következményeikben felette veszélyesek. Igaz, hogy gyakorlati politika és elvont iskolai elmélet két különböző dolog, de nem is arról van szó, hogy utopisáló kalandorok módjára oly eszmék létesítésével foglalkozzunk, melyek a fenforgó tényálladékok mellett vagy épen egyáltalában agyrémeknek mutatkoznak; bizonyára nem gondolható számos egyéneknek tartós pártalakulat végett való egyesülése a nélkül, hogy az egyesek iránt mindenkor szétágazó nézetek kölcsönös engedmények által ki nem egyenlítettnek, de a fenforgó főfeladványok lényege iránt mégis csak szükséges, hogy meggyőződésszerű egyetértés létezzen, hacsak a szövetség nem akar lenni societás leonina, melyben némelyké az összes kényelem, a többieké minden nyög, avagy kiszámíthatlan tényezővé aláülyedni, melyről fel lehet tenni mindent, és mely alól végre mindenki magát kivonni kénytelen; époly kevésé tagadható, miszerint valamely államnak összerű feladványai nem általános eszmékből avagy épen csak u. n. jelszavakból dialektikailag kifejtett postulatumnak egyszerű alkalmazása által, hanem a fenforgó viszonyokból támadó lehetőség és czélszerűséghez képest oldandók meg, de minden elvtől elvileg irtózni, még ott is hol az annak czélszerű alkalmazhatóságához megkívántató előfeltételek fenforognak s tehát elv s ugynevezett opportunitás közt különbség többé nincs is, annyit tenne, mint az elvtelenséget elvé emelni; a mi pedig végül nemzetünk és államunk fenállását illeti, ugy bizonyára legfőbb és legbecsesebb javunk az, de hogy azt más módon és más eszközökkel, mint a hogy más nemzeteknek és államoknak létele megóvatik, t. i. nem minden erők lehető legteljesebb kifejtése és minden viszonyok lehető legüdvösebb alakulása, hanem mindennek elhanyagolásával egyedül

Handelns nicht nur gar nicht bedürfe, sondern, der i. g. Opportunität huldigend, ihre eigenste Wesenheit und Weisheit in einer Art von „von Heute- auf Morgen-Leben“ und „von Fall zu Fall, bald so, bald anders sich Entscheiden“ manifestire. Zuletzt wurde auch noch der Satz aufgestellt, daß Wir in unserer beschränkten und bedrohten Lage überhaupt nur auf den Bestand der Nation und unseres Staatswesens bedacht sein dürfen und daher Alles, was noch im Uebrigen geschehen könne und anderwärtig auch immer sich erprobt haben mag, für Uns höchst gleichgiltig sei. Es ist beinahe überflüssig zu bemerken, daß derlei Anschauungen grundfalsch und von höchst gefährlichen Folgen sind. Allerdings sind praktische Politik und abstrakte Schultheorie verschiedene Dinge, doch ist ja auch nicht davon die Rede, daß wir in der Weise utopisirender Abenteurer der Verwirklichung von Ideen Uns widmen sollen, welche bei den obwaltenden Thatbeständen oder etwa gar an und für sich als Hirngespinnste erscheinen; sicherlich ist keine Einigung zahlreicher Individuen zu dauernder Parteilgemeinschaft denkbar, ohne daß die in Einzellnem stets divergirenden Anschauungen durch wechselseitige Concessionen, also durch Verzichtleistung und Selbstverläugnung nicht müßten ausgeglichen werden, allein hinsichtlich der Wesenheit der vorliegenden Hauptaufgaben muß doch überzeugungsmäßige Uebereinstimmung herrschen, soll nicht die Verbündung zu einer *societas leonina* gemacht werden, in welcher dem Einen aller Vortheil, dem Anderen alles Ungemach zu Theil wird, oder aber zu einem unberechenbaren Faktor herabsinken, dem Alles und Jedes zugemuthet werden kann und daher schließlich Jedermann sich zu entziehen suchen muß, ebenso wenig soll in Abrede gestellt werden, daß die konkreten Aufgaben eines Staatswesens nicht durch einfache Anwendung aus allgemeinen Ideen, oder etwa gar nur Schlagwörtern dialectisch entwickelter Postulate, sondern gemäß der aus den konkreten Verhältnissen resultirenden Thunlichkeit und Zweckmäßigkeit gelöst werden müssen, doch jedwedes Prinzip prinzipiell zu perhorresziren, selbst auch dort, wo die Voraussetzungen für die zweckmäßige Anwendung desselben obwalten und daher jedweder Unterschied zwischen Prinzip und i. g. Opportunität aufhört, heißt die Grundsatzlosigkeit zum Grundsatz erheben wollen; und was schließlich den Bestand unserer Nation und unseres Staatswesens betrifft,

passiv őrzés és eltávolítás által, mintegy övegfödő alatt kelljen megóvni, ily felfogás és politika mind az elveken, mind az opportunitáson csakugyan túl tette magát. — Mind-
 eddig a mondott anomaliának káros következményei, melytől egyébiránt az ellenzék is, még pedig — mennyi-
 ben épen az ő viszás és természetlen politikája okozta egész
 pártnyomorunkat — méltán sokkal többet szenved, a mi
 pártunkban egyelőre csak itt-ott és a nélkül, hogy igen
 nagy kárt tettek volna, mutatkoztak; hogy azonban az ily
 körülmények között idővel elmaradhatatlan felozslási pro-
 cessus nem állott innmár be mostanság: e kegyet egyedül
 annak köszönjük, miszerint pártunk élén oly férfiú áll, ki-
 hez hasonló csak kevés nemzetnek és az ilyennek is csak egy-
 szer szokott támadni; kinek bölcsesége és nagyszivüisége
 előtt a legélesebb ellentétek is kibékülnek és kinek neve
 és multja, csaknem emberfölötti szerénysége és önmegta-
 gadása daczára, nemcsak egyesítő elvül szolgálni képes,
 hanem utóvégre annak, mi megérdemli hogy irányadó
 legyen, mindenha érvényt és túlsúlyt is szerez: a párt,
 mely Deák Ferencz nagy nevét viseli, az ildomnak és
 eszélynék pártja, de szükségkép a haladás- és korszerű
 reformé is!

Végül nem szabad azon okok nyomozásánál, melyek
 miatt az 1869—1872-ki országgyűlés eredményei a
 megelőző országgyűléseit el nem érik, arról megfélekedni,
 miszerint az utóbbiak legfoutsabb része úgy szólván sza-
 bályszerű kormány hiányában és Deák Ferencz köz-
 vetlen vezérlete alatt maga az országgyűlés által
 vivattak ki, holott 1869—1872 folyamában az actióhoz
 kormány adá lendületet s hogy ennek Deák Fe-
 rencz — tagja nem volt. Az e kétrendbeli tényállás
 közt fenforgó különbség sokkal szembeszökőbb, sem-

so ist das wohl unser höchstes und theuerstes Gut, daß aber derselbe in verschiedener Weise, denn der Bestand anderer Völker und Staaten, nämlich nicht durch möglichst ergiebige Entwicklung aller Kräfte und möglichst gedeihliche Gestaltung aller Verhältnisse, sondern mit Vernachlässigung von alledem lediglich durch passives Wahren und Abwehren, gleichsam wie unter einem Glassturz gesichert werden müsse, — eine solche Auffassung und Politik muß allerdings der Grundsätze, aber auch aller Opportunität entrathen können. — Bis nun haben die übeln Folgen besagter Anomalie, an welcher übrigens auch die Oppositionspartei, und zwar — insoferne vermöge ihrer widersinnigen und unfruchtbaren Politik die Urheberschuld für unseren ganzen Parteienjammer eben auf ihr lastet — verdienter Maßen noch viel mehr leidet, innerhalb unserer Partei vorerst nur sporadisch und ohne sehr namhaften Schaden anzurichten sich gezeigt; daß aber der unter solchen Umständen mit der Zeit unvermeidliche Zerfallsprozeß nicht bereits jetzt, wo derselbe nicht bloß den Untergang einer Partei, sondern leider wahrscheinlich auch unseres so mühsam wieder unter Dach und Fach gebrachten Staatswesens bedeuten würde, eingetreten ist: diese Gunst verdanken Wir lediglich dem Umstand, daß Wir an der Spitze unserer Partei einen Mann besitzen, dergleichen nur wenigen Völkern und auch solchen nur je Einmal verliehen wird; an dessen Weisheit und Herzensgröße selbst die schroffsten Gegensätze sich versöhnen und dessen Name und Vergangenheit, trotz seiner fast übermenschlichen Bescheidenheit und Selbstverlängnung, nicht nur als einigendes Prinzip zu dienen vermag, sondern schließlich auch immer demjenigen, was maßgebend zu sein verdient, die Oberhand verschaffen muß: die Partei, welche Franz Deák's großen Namen führt, kann wohl nur die der Besonnenheit und Klugheit, aber auch nur die des Fortschritts und der zeitgemäßen Reform sein!

Endlich ist bei Erforschung der Gründe, aus denen die Resultate des Reichstages 1869—1872 hinter denjenigen des vorhergehenden Reichstages zurückblieben, auch der Umstand nicht zu übersehen, daß der wichtigste Theil des letzteren so zu sagen in Ermanglung einer normalen Regierung unter der unmittl. baren Führung Franz Deák's vom Reichstage selbst erzielt wurde, während in den Jahren 1869—1872 die Impulse der Aktion von einer Regierung ausgingen, der Franz Deák selbst — nicht angehört. Diese Verschiedenheit

hogy szükséges volna, azt bővebben fejtegetni. Egyébiránt nincs államférfi, kinek érdemét azon lehetetlenség, miszerint Deák Ferenczet, ki az alkotmánynak és törvényes kormánynak helyreállításával az ügyek közvetlen vezetését, sajnos, hogy át nem vehette, e téren teljesen pótolja, csökkenthetné.

De ha az eddigiekben azon nyíltsággal, melyet közpályám folyamán át és különösen irányotokban, tisztelt polgártársak, fogadásszerűleg mindvégig követni akarok, beismernem kelle is, miszerint az utolsó országgyűlés tevékenysége az iránta táplált, igaz hogy igen nagy várakozásnak nem egészen felelt meg: úgy mindamellett legbensőbb meggyőződésemszerint jelentékeny eredményezett az, s ugyanazért a nép hálájára és a történelemben való tisztes emlékre érdemesíté magát. Egyáltalában pedig a tett tapasztalatból azon tanulságot meritem, miszerint ezelőtt három évvel, megfoghatókép felette felhevült örömhangulatunkban, várakozásainkat túlszigázók és — valljuk be bátran — erőinket tulbecsülök; miszerint tehát amazokat a történetőség színvonalaig alá kell szállitanunk, nehogy a különben kimaradhatatlan még keserűbb csalódás által egész önbizalmunk megingattassék.

Oly kielégítő, sőt egymagában véve is már eléggé jutalmazó eredménynek tekintem én mindenekelőtt azt, hogy államunk és alkotmányunk az oly nehezen sikerült visszaállítás után most mára meggyökerezésnek nagy nehézségein ép és minden irányban kielégítő több évi fenállás és hatály folytán túlvan, mint egy a tűzpróbát kiállotta. Az ezen első és fő siker után való ígérkezés megvalósultát ne zavarja, részünkről legalább, soha semmi!

Minden egyéb azután csak egyesben való siker lehet,

der beiderseitigen Sachlagen ist zu augenfällig, als daß es nöthig wäre, dieselbe des Weiteren zu erörtern. Uebrigens kann die Unmöglichkeit, Franz Deák, der nach erfolgter Wiederherstellung der Verfassung und der gesetzlichen Regierung die unmittelbare Führung der Geschäfte zu übernehmen leider nicht vermochte, hierin völlig zu ersetzen, die Verdienste keines Staatsmannes verringern.

Wenn ich aber auch in dem Bisherigen mit derjenigen Freimüthigkeit, die ich im Verlaufe meiner öffentlichen Laufbahn und ganz besonders Euch gegenüber, geehrte Mitbürger, Gelöbnißgemäß bis zu Ende beobachten will, zugestehen mußte, daß die Wirksamkeit des letzten Reichstages den gehegten, allerdings sehr großen Erwartungen nicht völlig entsprach: so ist es doch meine innigste Ueberzeugung, daß derselbe immerhin noch Bedeutendes geleistet und somit den Dank des Volkes und ein ehrendes Blatt in der Geschichte wohl verdient habe. Ueberhaupt ziehe ich aus den gemachten Erfahrungen die Lehre, daß Wir vor drei Jahren, in begreiflicher Weise höchst erregter, freudiger Stimmung, unsere Erwartungen überspannt und — gestehen Wir es immerhin — unsere Kräfte überschätzt haben; daß Wir also jene bis auf das Niveau der Thunlichkeit herabstimmen müssen, soll Uns die sonst unausbleibliche noch bitterere Enttäuschung nicht den schweren Schaden der Entmuthigung zufügen.

Als ein solch befriedigendes, ja sogar für sich allein schon hinlänglich lohnendes Ergebniß betrachte ich vor Allem, daß unser Staatswesen und unsere Verfassung nach so schwer bewerkstelligter Wiederherstellung nunmehr die großen Schwierigkeiten des Wurzelfassens im Wege eines bereits mehrjährigen unversehrten und allseitig befriedigenden Bestandes und Wirkens überwunden, gleichsam die Feuerprobe bestanden habe. Möge das Verheißungsvolle dieses ersten und Haupterfolges in der Erfüllung, mindestens Unsererseits, niemals eine Hinderung erfahren!

Alles Andere kann nach diesem nur Erfolg in Einzelnem

és én nem akarok az utolsó országgyűlés amugy is eléggé ismeretes eredményeinek száraz elősorolásába bocsátkozni; csak néhányra a fontosabbak közül kívánok még rövid megjegyzést tenni.

Kétségkívül legbehatóbb valamennyi közül volt a jogszolgáltatási és a törvényhatósági reform. Amaz mindjárt az országgyűlés kezdetén (1869.) vette kezdetét, még pedig olykép, miszerint, egy ideig legalább, az ez országgyűléshez kötött nagy remények tökéletesen teljesülni látszának. Pártunkban nem uralkodott többé soha oly emelkedett hangulat, mert a kornak szelleme és csaknem az egész nemzet, az ellenzéknek országgyűlésen kívül való hiveinek is legnagyobb része, velünk tartott. Sajnos, hogy ezen reformtörvények későbbi sora, kivált az e. f. bíróságok székhelyeit megállapító, a nagyszerű és gyökeresen alkotó kezdetet megtagadta s hogy az életbeléptetés sem felel meg egészen azon várakozásnak, mely a birói hatalom gyakorlásáról szóló törvénynek, jelesül pedig a biróválasztási rendszer megszüntetésének indokát és érvét képezé vala. A történelem, ha igaz akar lenni, kiemelendi ez első szakát az 1869—1872-ki országgyűlésnek, mint oly szellemtől áthatottat, melytől eltérni nem lett volna szabad; melyhez való visszatérés nélkül legalább is időt veszítve csak tévedezünk.

A törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény is helyes alapeszmén, t. i. azon nyugszik, miszerint helyhatóság a népnek csakis a közigazgatásban való részvételét jelentheti és nem alkothat államot államban. Én az ellenzék utóbbi magával hozó törekvéseinek mindenkor erélyesen ellenszegültem; de sajnálatomra a törvényjavaslat néhány, most immár törvénynyé vált oly intézkedést is tartalmazott, melyek szilárd meggyőződésem szerint sem a század szellemével általában, sem intézményeinknek legutóbbi félszázados dicső fejlődésével meg nem egyeztethetők, a népnek immár megszerzett jogait jelentékenyen csorbitják és mindamelllett életrevaló önkormányzatot megalapítani képesek nem lesznek. Sőt azt tartám és tartom még mindig, miszerint ezen municipális törvény alapján csak állomás készülhet a tiszta burokrácia felé, mi pedig sem

sein, und ich will mich nicht in eine trockene Aufzählung der ohnehin satzsam bekannten Resultate des letzten Reichstages einlassen; nur auf einige der wichtigeren wünsche ich noch kurze Bemerkungen zu machen.

Unstreitig das Eingreifendste von Allen war die Justiz- und die Munizipalreform. Jene wurde gleich anfangs des Reichstages (1869) u. z. in einer Weise begonnen, welche, auf einige Zeit wenigstens, die großen Erwartungen, welche wir Alle an diesen Reichstag geknüpft hatten, völlig zu rechtfertigen schien. Niemals wieder herrschte eine so gehobene Stimmung innerhalb unserer Partei, denn der Zeitgeist und beinahe die ganze Nation, selbst die meisten Anhänger der Opposition außerhalb des Reichstages, stand auf unserer Seite. Leider daß die spätere Folge dieser Reformgesetze, insbesondere das Gesetz über die Vertheilung und Placirung der Gerichte erster Instanz, von dem großartigen und gründlich schaffenden Beginn abfiel und daß auch die Durchführung jener Erwartung nicht ganz entspricht, welche dem Gesetze über die Ausübung der richterlichen Gewalt und namentlich der Aufhebung der Wahlsystems als Motiv und Grund gedient hatte. Die Geschichte wird, wenn sie gerecht sein will, diese erste Zeit des Reichstages 1869—1872 hervorheben, als von einem Geist beherrscht, von dem nicht hätte sollen abgelaßen werden; zu dem nicht zurückkehrend, wir mindestens zeitverlustig irgehen.

Auch das Munizipalgesetz geht von einer richtigen Grundidee, nämlich davon aus, daß Lokalautonomie die Theilnahme des Volkes bloß an der Verwaltung, nicht aber einen Staat im Staate bedeuten dürfe. Ich bin der Letzteres involvirenden Bestrebung der Opposition stets mit Entschiedenheit entgegengetreten; leider enthielt aber der Gesetzesvorschlag und enthaltet auch das Gesetz selbst einige Bestimmungen, welche meiner festen Ueberzeugung nach weder mit dem Geiste des Jahrhunderts überhaupt, noch mit der glorreichen Entwicklung unserer Institutionen seit den letzten fünfzig Jahren vereinbart werden können, bereits erworbene Rechte des Volkes erheblich schmälern und dennoch keineswegs geeignet sind, eine lebensfähige Selbstverwaltung zu begründen. Ja, ich hielt und halte noch dafür, daß auf Grundlage dieses Munizipalgesetzes bloß eine Etappe zur reinen Bureaukratie hergestellt werden kann, was aber weder der sonstigen Tendenz eben desselben Gesetzes, noch

ugyanazon törvény egyéb czélzatának, sem a kormány ismételten erősített szándékának meg nem felel. Miután a kormány ezen intézkedésekhez ragaszkodott és azokat végtére pártunk tagjai is részint nyíltan, részint hallgatólag elfogadák vala, kötelességeim nehéz összeütközésbe jövének egymással. Elvégre azon kötelességet teljesítém, melyet szabad ég alatt ünnepélyes szavakkal Ti irányatokban magamra vállaltam volt, t. i. hogy a Ti jogaitokat férfiasan védendém, s azóta ezen kötelesség teljesítésének tudatában még mindig azon megnyugvást birtam találni, melynek birtoka a közélet hullámzásának közepette az egyedüli, a mi szilárd. —

Mindvégig megörvendezettő a községi törvény, legkivált Ti reátok nézve, tisztelt választóim, kik csaknem kivétel nélkül, harmad- és továbbadizú saját elődeimként, az anelötte jobbagyi földmivelő osztályhoz tartoztok, vagyis nemzetünk azon részéhez, mely keze munkájával szeretett hazánk földét felvirágoztatá és dúsan gyümölcsözővé tevé. Mert ama törvény községeiteket, melyek 1848-ig földesuri hatalomnak, azóta pedig állami, majd megyei hivatalnokok részéről való túlságos gyámkodásnak alávetve voltak, most először részesíti valóságos önkormányzatnak jótéteményében. Szolgáljon az Nektek hathatós eszközül jóléteket előmozdítására!

Nem emlitek egyéb kevésbbé fontos törvényeket, melyek létrehozattak, sem azon sok- és fontosakból, melyek sajnos hogy létre nem jöhettek; de az országgyűlés utolsó heteinek szomorú élményeiről sem akarok megemlékezni, hanem azokra vonatkozólag a minden pártérdeket fölülmuló alkotmányosság javára csak abeli élénk óhajomat nyilvánítom, miszerint olyas többé se ne ismétlődjék, se ne vonja a mi megtörtént maga után azon sanyaru következmények sorát, melyekben visszaélés és visszahatás tulsúlyért küzdenek.

* * *

A parlamentarismus azt hozná magával, hogy a többségben lévő párt által bizonyos időszakon át kifejtett hatály megítélésénél ne csupán a törvényhozó testek hatá-

den wiederholt behaupteten Intentionen der Regierung entspricht. Nachdem die Regierung diese Bestimmungen nicht aufgeben wollte und dieselben endlich auch von unseren Parteimitgliedern theils ausdrücklich, theils stillschweigend acceptirt wurden, kamen meine Pflichten mit einander in schwersten Konflikt. Ich erfüllte schließlich diejenige Pflicht, die ich Euch gegenüber unter freiem Himmel in feierlichen Worten übernommen hatte, nämlich Euer gutes Recht mannhaft zu vertreten, und ich habe seither in dem Bewußtsein dieser Pflichterfüllung noch immer diejenige Beruhigung gefunden, deren Besitz inmitten des wogenden Lebens das Einzige ist, was Bestand hat. —

Durchwegs erfreulich ist das Gemeindegesetz, insbesondere für Euch, meine geehrten Wähler, die Ihr beinahe ausschließlich, gleich meinen eigenen Vorfahren dritten und weiteren Grades, der ehemals unterthänigen Ackerbau treibenden Volksmasse angehört, das heißt demjenigen Theile unserer Nation, dessen Händefleiß dem Boden unseres geliebten Vaterlandes seinen Blüthen- und Früchtenreichtum entlockt hat. Denn vermöge jenes Gesetzes wird nunmehr Euren Gemeinden, welche bis zum Jahre 1848 patrimonialer Gewalt unterworfen waren, seitdem aber durch Staats- und zuletzt durch Komitatsämter übermäßig bevormundet wurden, zum ersten Mal die Wohlthat einer wirklichen Selbstverwaltung zu Theil. Möget Ihr dieselbe zur Förderung Eures Wohles bestens gebrauchen!

Ich verzichte auf die Erwähnung anderer, minder wichtigen Gesetze, welche zu Stande kamen, sowie der vielen wichtigen, welche leider nicht zu Stande gebracht werden konnten; auch will ich nicht der betrübenden Erlebnisse während der letzten Wochen des Reichstages gedenken, sondern diesbezüglich zum Besten unserer über alles Parteiinteresse gehenden Verfassung bloß den lebhaften Wunsch aussprechen, daß Solches weder sich je wiederholen, noch auch das Geschehene die Reihe derjenigen bösen Folgen nach sich ziehen möge, worin Mißbrauch und Reaktion um den Vorrang streiten.

Der Parlamentarismus brachte es mit sich, daß bei Beurtheilung der Seitens der Majoritätspartei innerhalb eines gewissen Zeitraumes entfalteten Wirksamkeit nicht bloß

rozmány, hanem a többségből alakult ministerium ügyvezetése is vétessék tekintetbe. Minthogy azonban kormányunk utolsó háromévi működése, sem egymagában tekintve sem az országgyűlés ugyanazon időszak alatti hatályához számítottn, a fentebbiekben ecsetelt képnek kedvező voltát öregbiteni nem képes: attól e helyütt bizvást eltekinthetek, csupán azt jegyezvén meg, miszerint a parlamentnek évenként 9–10 hónapig tartó ülésezése a kormányt vivő férfiaknak főhivatásuk teljesítésére elég-séges időt nem hagy.

* * *

Még csak néhány búcsúszt akartam Hozzátok, tisztelt polgártársak, intézni, a midőn jelentésemet megelőzve azon érdem felett megtisztelő felszólítással leptetek meg, miszerint a legközelebbi képviselőválasztásnál ismét mint a Ti jelöltök lépjek fel. Mélyen meghatva és hálás érzettel teljesítem szives felhívástokat, és f. évi május 20-án körötökben, születésem helyén meg fogok jelenni, hogy néze-teimet a legközelebbi országgyűlés feladványairól közöljem.

Addig is tisztelt polgártársak, fogadjátok hazafias üdvözetemet.

Pest, 1872. május 1-én.

Hoffmann Pál.

die Beschlüsse der legislativen Körper, sondern auch die Geschäftsführung des aus der Majorität hervorgegangenen Ministeriums in Betracht gezogen werde. Da jedoch die Wirksamkeit unserer Regierung während der letztverfloffenen drei Jahre weder für sich allein betrachtet, noch auch der Wirksamkeit unseres Reichstages während derselben Zeit zuaddirt, das Günstige des in Obigem gezeichneten Bildes zu mehren vermag. so kann ich dieselbe hier wohl übergehen, und bemerke blos, daß die 9—10 Monate des Jahres lang währenden Sessionen des Parlaments den Männern, welche die Regierung führen, für die Erfüllung ihres Hauptberufes nicht hinlanglich Muße gestatten.

Nur noch einige Abschiedsworte wollte ich an Euch, geehrte Mitbürger, richten, als ich Euer, diesem Bericht zuvorkommende, mich überaus ehrende Aufforderung erhielt, bei der nächsten Abgeordnetenwahl abermals als Euer Kandidat aufzutreten. Innigst gerührt und mit dankendem Herzen entspreche ich Eurer gütigen Aufforderung und werde den 20. Mai l. J. in Eurer Mitte, in meinem Geburtsorte erscheinen, um Euch meine Ansichten hinsichtlich der Aufgaben des nächsten Reichstages mitzutheilen.

Empfanget indeß, geehrte Mitbürger, meinen patriotischen Gruß.

Pest, den 1. Mai 1872.

Paul Hoffmann.

DR. BALLAGI GÉZA.